

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti - 100

Rusiyada "Böyük Oktyabr sosialist inqilabı"nın 100 illiyi qeyd edildi: Rusiyada və bütün dünyada kommunizm ideyasından imtina edildikdən sonra. Cümhuriyyət dövrü yazarlarından olan Mirzəbala Məmməd-zadə isə bu məqaləni Oktyabr inqilabının 13 illiyi münasibətilə - hələ 1930-cu ildə qələmə alıb.

Bu məqalə dərc olunanda Rusiyada və dünyada kommunizmin qələbəsinə inanılanlar çox idi. Amma bütövlükdə SSRİ-nin təşkilində və kollektivləşmə dövründə xeyli qanlar axındılmış, bolşeviklərin verdikləri vədlərin bir çoxunun puçluğu məlum olmuşdu. Müəllifin qeyd etdiyi kimi, "1917 inqilabını yaradan amillər, daha qüvvətli bir şəkildə mövcuddur və gündən-günə kəndisini daha çox hiss etdirməkdədir". Mirzəbala Məmməd-zadənin uzaqgörənliyi özünü doğrultdu. Məqalənin həm də tarixilik baxımından maraqlı olduğunu nəzərə alaraq diqqətinizə təqdim edirik.

Rus inqilabını tarixi-psixoloji baxışla təhlil edən milliyətçi rus mütəfəkkirlərindən Petro Risa "Rus təcürbəsi" nam əsərini bu sözlərlə başlayır:

- "Rusiya: zalımlarla kölələrin, mənən inkişaf etmiş, vəhşilikdə isə ən aşağı dərəcəyə ənməmiş insanların məmləkəti idi. Mahiyyət etibarilə kimsə tərəfindən idarə edilməyən və hər kəs tərəfindən vəhşicəsinə istismar edilən məhkum, cahil bir sürü insan vardı, bir də məmləkəti təxrib, əhaliyi yağma və imha edən şüursuz cani bir hökumət..."

Petro Risa görə, mərkəzdə, Rusiyanın kəndisində vəziyyət bu mərkəzdə ikən Rusiya imperatorluğu daxilində bulan qeyri rus məmləkətlərdə vəziyyət daha fəna idi. Bu yerlərdə cani və cahil rus çarlığının ümumi, hər kəsə şamil məzali üzərinə milli təhəkkümlü dəxi əlavə etməklə iki qatlı bir vəhşət meydana gəlirdi.

"Rusiyada yaşayan millətlər üçün Rusiya heç bir zaman vətən olmamışdı. Yalnız rus olmayan millətlər üçün degil, rusların kəndisi üçün belə Rusiya vətən degildi...". Mühərrir, bir çox rus müvərrix və mütəfəkkirlərinin dəxi təsdiq etdiyi kibi, ruslarda müş-tərək vətən və millət hissini ədəmi mövcudluğunu, "hökumət"lə "dövlət" məfhumlarının münəvvər ruslar tərəfindən belə qarışdırıldığını və "hökumətə" olan ümumi nifrətin "dövlətə" olan nifrətdən təfriq edilmədiyini yazmaqda və deməkdədir ki:

- "Rusiyada miqdarca çox az olan münəvvər və yarım münəvvərlər dövlət təşkilatını əsasından rəddən sosialist və anarşist cərəyanların təsirində bulunuyorlardı. Liberal fikrili münəvvərlərdə dəxi hökumətə dərin bir nifrət mövcud idi. Fəqət bunlar "dövlət" ilə "hökumət" eyni mənada aldıklarını, zərbələrini dövlətə endiriyorlardı. Məsələn, Türkiyə ilə olan 1877-1878 hərbində liberal rus əfkari-ümumiyyəsi Rusiyanın məğlub olmasını arzu etdiyi, 1904-1905 sənəsində rus-yapon hərbi zamanı rusla-

tan ilə Qafqasiyaya aid degildi. Karl Marksdan sonra elmi sosializmin əsasını qüvvətləndirən Engelsin Rusiyanın təbii hüdudları haqqındaki sözləri bunu isbat etməkdə idi. Engels demişdi ki:

"Bən Rusiyadan bəhs edərkən ancaq böyük rusları (velikorusları) və bunların yaşadıqları: qərbdə Pskov və Smolenski, cənubda Voronej və Kurskədə bitən məntəqəyi anlarım" (Engelsin Rusiyaya dair əsəri, ruscası, 1894).

Marksist və Engelsçilər 13 sənə bundan əvvəl iş başına gəlincə kəndi peyğəmbər-

niz bundan böylə hər durlü təcavüzdən məsundurlar. Milli həyatınızı bütün mənasilə hürriyyətlə tənzim ediniz, bu sizin haqqınızdır. Biliniz ki, gerek sizlərin və gerekse bütün Rusiyada yaşayan millətlərin haqlarını inqilab və sovetlər himayə və müdafiə etməkdədir".

Rusiya zindanında boğulan türklər üçün bu Bəyannamə nə qədər qiymətli idi. Lenin, rus olmayan millətlərin bilxassə türklərin haləti ruhiyyəsinə iyi anlamışdı. Onlara hətta Rusiyadan ayrılmaq haqqı veriyordu. Fəqət bütün

dəsində açıq deyilirdi ki: "Federalizm vəhdəti tamməyə götürürüz, istihalə dövrünə məxsus müvəqqəti bir şəkildir".

III Komunist internasyonalının 2-ci Konqresində isə bu fikir aydın surətdə yazılmışdır: "Federeyən tam birligə keçmək üçün zəruri bir istihalə tədbiri olduğunu təqdیر edərək, ittihadın (yeni SSSR-in) daha ziyadə sıxlaşdırılmasını və daha ziyadə birləşdirilməsini tələb etməlidir" deyiliyor.

Broydoya görə Sovetlər federasyonuna daxil milli cümhuriyyətlərin xüsusiyyətlərini təhdid edən yeni tədbirlər "iləriyə doğru atılmış birer addımdır..."

Stalin Komunist firqəsinin X Konqresində açıq diyor ki:

"Millətlərin təyini müqəddərat haqlarilə biz çoxdan vıdalaşdıq. Həqiqətdə isə təqib etdigimiz məqsəd vahid cahan iqtisadiyyatı daxilində əmələlərin birləşməsidir, federasyon isə bu vəhdətə doğru gedən yolun ancaq bir mərhələsidir". Demək vahid Rusiyaya doğru bir yol!!

Leninin Oktyabr inqilabını mütəəqib nəşr olunan bəyannaməsində "camiləri, minarələri yıxılmış, dinləri və adətləri çeynənmiş" deyə zikr olunan millətlərin din, adət, lisan, hars v.s. cəhətcə çarlıq dövründəkindən daha fəci bir həyat sürdüklərini təkrara hacət yoxdur.

Tam bir zindan həyatı yaşayan bu millətlər gerek maddi, gerekse mənəvi cəhətdən olsun tam bir imhaya məruz qalmışlardı.

Kommunizm rejimində çifçi xalqın Oktyabr inqilabından əvvəlkinə nisbətən daha fəna və fəci bir vəziyyətdə olduğu kollektivizə və milyonlarla orta hallı köylünün imhasına davam edilməsilə sabitdir.

Bu surətlə Rusiya inqilabdan əvvəl olduğu kibi genə "zalimlərlə kölələr məmləkəti" halına gəlmiş, millətlərə zindan olan bu "əsirlər məmləkətində" genə eyni vəhşət və istismar rejimi, eyni zehniyyət, hökumət və Rusiya dövlətçiliyinə nifrət və xüsumət zehniyyəti hakimdir. Yəni 1917 inqilabını yaradan amillər, daha qüvvətli bir şəkildə mövcuddur və gündən-günə kəndisini daha çox hiss etdirməkdədir.

Mirzə Bala "Odlu-Yurd", təşirini-sani (noyabr) 1930, № 22

Təbəllüş - qarmaqarışiq Tövfiqən - uyğunlaşdıraraq olmuş

İstihalə - bir haldan başqa hala keçmə

İmha - məhv etmə, aradan qaldırma

Qeyd: Məqaləni redaksiyaya professor Şirməmməd Hüseyinov təqdim edib.

OKTYABR İNQLABI

(Bolşevik inqilabının 13-cü ildönümü münasibətilə)

rın Laojan, Muqden, Çuzim həzimətlərini candan alqışlamaqda idilər".

Hər kəs, bilaistisna, hər kəs Rusiyanın məğlub olmasını arzu ediyordu. Və bu ümumi haləti ruhiyyə hərbi ümumi zamanı 10 qat daha qüvvət kəsb etmişdi. Bu ümumi hərəkətdə miqdarları 100 milyonu keçən məhkum millətlərin səsi daha bariz və qəti idi. Əgər bu adəmi məmnuniyyət rusların kəndisində daha təbəllür etməmiş anarşiq, hər milli və ictimai əsaslardan məhrum "dövlət əleyhdarlığı" kibi bir hərəkət idisə, ruslardan daha yüksək və mədəni olan qeyri rus millətlərdə bu hərəkət müeyyən siyasi, ictimai, harsı və tarixi əsasa istinad etməkdə idi. Rus liberal münəvvərləri Rusiyanın məğlubluğunu qanuni əsası əldə etmək imkanı naminə arzu ediyordular-dısa "Rusiyanı kəndilərində heç bir zaman vətən ədd etməmiş olan qeyri rus millətlər" kəndilərində müstəqil bir vətən və dövlət yaratmaq qayəsilə hərəkət etməkdə idilər.

Daha 1864 sənəsində I internasyonal açıldığı zaman Karl Marks kəndi nitqində:

- Vəhşi Rusiya çarlığını Lehistan üsanını qana boğaraq basdırmasından və Qafqasiyanın hür r dağlarını zəbt və istila etməsindən dolayı bütün dünya əmələsinin, hökumətlərini bu siyasət əleyhinə hərəkətə gətirməyə çalışmalarının və fərdlər arasındakı münasibət üçün olduğu kibi millətlər arasındakı ixtilafın da əxlaq, ədalətə tövfiqən həll edilməsini istemələrinin borcları olduğunu söyləmişdi (Jondaniya "İxtilaflarımız", Paris, 1927). Bu sözlər yalnız Lehis-

ləri tərəfindən elan olunan bu hüdudu çızacaqlarını və çarlar tərəfindən qan və atəşlə təhti əsarətə alınmış millətlərin təbii haqlarını təslim edəcəklərini bəkləmək lazım gəlirdi.

Çarlığı yıxan amillərlə hesablamaq istəmədigindən dolayı mövqələrini bir ovuc bolşeviklərə tərk edən müvəqqəti hökumətin xətlərini Lenin hökuməti filhəqiqə ibtidada nəzərə almış, məhkum millətlər haqqında 28.XI.1917-də böylə bir qərar ittixaz etmişdi: Rusiya Xalq Komisarlar Soveti:

1. Rusiyada yaşayan millətlərin müsavat və hakimiyətləri,

2. Bu millətlərin Rusiyadan ayrılaraq müstəqil hökumət qurmaq haqları da daxil olmaqla özəri müqəddəratlarını təyindəki sərbəstləri,

3. Milli, dini bütün imtiyazat və təhdidatın rəf və ilğası,

4. Rusiyada yaşayan və əqəliyyətdə qalanların sərbəstli haqlarını tanıdığıni elan eder.

1917 sənəsi 19 Kanuni əvvəldə Lenin və o zaman millətlər komissarı olan şimdiki diktator Stalin imzalarilə Şərqi müsəlmanlarına; bilxassə Rusiya türklərinə bir Bəyannamə ilə müraciət edildi. Bəyannamədə deyilməkdə idi ki:

- Rusiya Müsəlmanları: Volqa tatarları, Krım tatarları, qırğızlar, Sibiriya və Türkistan sartları, Qafqasiya türkləri və tatarları, çeçenlər, Şimali Qafqasiyalılar və rus çarları zalimləri tərəfindən bütün camiləri, minbərləri yıxılmış dinləri, adətləri çeynənmiş olanlar, biz sizlərə xitab ediyoruz:

Sizlərin dinləriniz, adətləriniz, milli harsı müəssisələriniz

bunlar bir komedi idi. Bolşeviklərə mərkəzdə qüvvətlənmək, hərbi bitirmək və ümuri-idarəyi yoluna qoymaq üçün türk xalqının etimadları çox lazımdı.

Bir müddət sonra qismən istiqlal, qismən milli-mədəni muxtariyyat elan və milli idarə tesis etmiş olan qeyri ruslar, əzcümlə türklər üzərinə top, atəş və süngü sövq olundu. Krım, Kazan, Başqırt, Türkistan, Ukrayna, Azərbaycan və Qafqasiya, Gürcüstan Lenin Ordusu tərəfindən süngü və atəşdən keçirildi. Bu millətlərin hürriyyət, istiqlal və hakimiyətləri qanlarda boğduruldu. Lenin kəndi ağız ilə elan etdiyi istiqlal üçün millətlər əldə silah olaraq Leninin kəndisinə qarşı hərbi etdilər və yalnız qalib gələnlər hürri ola bildi. Ukrayna, Qafqasiya, Türkistan əsir qaldı.

Stalin "Rusiyada millətlər məsələsinə dair" bir kitabında, Hindistanın, Tunisin, Mərakeşin v.s. Avropa imperyalistlərinə ayrılmasını "inqilabi bir hərəkət", Qafqasiya, Türkistan və Ukraynanın ayrılmasını isə "inqilab əleyhdarlığı ədd etmiş" Qafqasiya, Ural, Volqa, Ukrayna və Krımın iqtisadi, əskəri v.s. nöqtəy-nəzərdən Rusiyaya lazım olduğunu qeyd etməkdə idi.

Bilaxirə eyni motiflərlə bu qanlı istilaya hüquqi bir şəkil vermək üçün xüsusi bir sovet "federasyonu" icad edən Stalin federasyonu "tam mərkəziyyətə götürən müvəqqəti mərhələ" - deyə tərif etməklə ixtilalin bütün qənimətlərini gömmüş oldu.

Komunist firqəsinin bu xüsusdakı qərarının 3-cü mad-